

OPAC 2.0 az ELTE-n

Webkettes technológiákra épülő VuFind könyvtári keresőszoftver

A web 2.0-tól az OPAC 2.0-ig

A *web 2.0* elnevezés 2001-ben hangzott el először, és attól kezdve rohamosan terjedni kezdett.¹ A kifejezés olyan közösségre épülő web alapú szolgáltatások gyűjtőneve, ahol a felhasználók közösen készítik a tartalmakat vagy osztják meg egymás információit. A web 2.0 könyvtári szolgáltatásokra való kiterjesztéséből született a *könyvtár 2.0* elnevezés, melyben az információáramlás már nem egyirányú, a felhasználói közösség maga is alakítja a könyvtári szolgáltatásokat, s így fokozódik a közösségi részvétel, a visszajelzés. A web 2.0-s lehetőséggel az online katalógusok (Online Public Access Catalog, OPAC) is nagyobb felhasználói élményt nyújtanak, úgymond közösségibbé válnak például az olvasó számára fontos, szűrt információk megjelenítésével, vagy a tartalom szabad címkézésével.

Könyvtári oldalról alapvető, megoldandó feladat, hogy az olvasónak ne kelljen több adatbázisban, katalógusban keresni, ha információhoz szeretne jutni. Ennek technikai megoldása a közös keresők, a discovery eszközök használata, amelyek egyponstos keresési felületet biztosítanak a könyvtár adatbázisai számára. Alkalmazásukkal tehát többféle könyvtári rendszert kell „közös nevezőre” hozni. Amellett, hogy rövidül a keresési idő, előnye, hogy a web2-es kényelmi szolgáltatások könnyebben integrálhatók. Hátránya viszont, hogy sok a duplum, amit szűrni kell, és a rekordokat minőségi ellenőrzésnek kell alávetni.²

A VuFind egy nyílt forráskódú könyvtári információs portál, amelyet a Villanova Egyetem fejlesztett ki 2007-ben PHP programozási nyelven. Adatbázisként MySQL-t vagy PostgreSQL-t használ, a keresés indexeléséhez Solr³ eszközt alkalmaz.⁴

Az ELTE Egyetemi Könyvtár a VuFind rendszer implementálása mellett döntött. A jelenlegi fejlesztési fázisban a kollégákat bevonva belső tesztelést végzünk, és a tervek szerint 2017-ben tesszük elérhetővé az Egyetemi Könyvtári

¹ O'Reilly, Tim: What Is Web 2.0? Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software. Forrás: <http://www.oreilly.com/pub/a/web2/archive/what-is-web-20.html> (2016. szeptember 10.)

² Wilson, Katie: OPAC 2.0: Next generation online library catalogues ride the Web 2.0 wave! = *Online Currents*, 21. vol. 2007. 10. no. 406–413. p. Forrás: http://epubs.scu.edu.au/lib_pubs/11 (2016. augusztus 25.)

³ A Solr nyílt forráskódú keresőplatform, mely Java programozási nyelven íródott. Forrás: <http://lucene.apache.org/solr> (2016. augusztus 22.)

⁴ Ismertetés: <https://vufind.org/vufind> (2016. augusztus 22.)

Szolgálat (EKSZ) megújult portálján keresztül, kezdetben nyilvános tesztelés céljából. Az esetlegesen felmerülő problémák javítása folyamatosan történik, a tervezett fejlesztéseket pedig működés közben valósítjuk meg.

Miért a VuFind?

A VuFind mellett két fizetős szolgáltatást is teszteltünk, az EBSCO Discovery Service-t (EDS) és a Summont (Serials Solutions).

A nyílt forráskódú rendszerekkel már vannak pozitív tapasztalataink, hiszen az intézményi repozitóriumunknak, az ELTE Digitális Intézményi Tudástár-nak (EDIT) is egy nyílt forráskódú szoftver, a DSpace⁵ az alapja, ezért bizakodva próbáltuk ki. A VuFind jól kombinálható a fizetős komplex keresőkkel, az EDS-t a tesztelési időszakra sikerrel implementáltuk a VuFindba. A VuFind lehetővé teszi a különböző metaadatformátumok helyi és külső források találatainak együttes elérését. A választás mellett szólt az is, hogy nagy a felhasználó könyvtárak száma, melyek között hazai példák is vannak, például a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár (DEENK) és az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK). Fontos számunkra továbbá, hogy a szoftver igényeink szerint alakítható, reszponzív, a legkülönbébb eszközökön is optimális megjelenésű legyen. A keresést, böngészést az OAI-PMH (Open Archives Initiative Protocol for Metadata Harvesting) protokoll használatával leírt rekordok közös Solr adatbázisba való betöltése teszi lehetővé.

A VuFind az ELTE-n

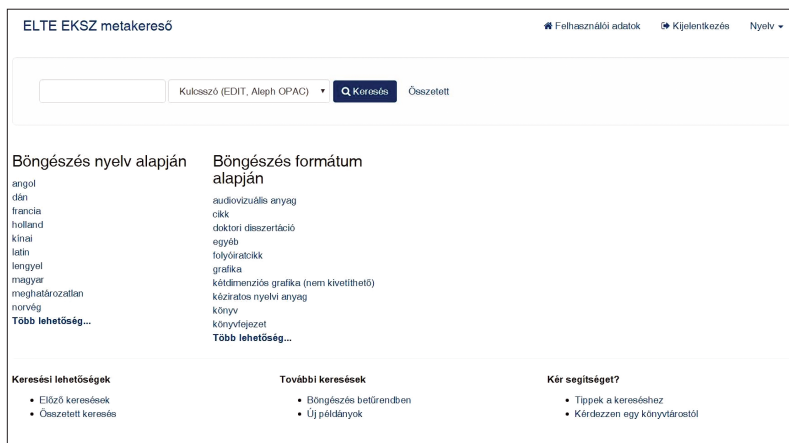
Amikor elkezdtünk a VuFinddal dolgozni, nem gondoltuk, hogy az egyik legnagyobb kihívást a kereső elnevezése fogja jelenteni.

A könyvtáros szakmában tapasztalt változásoknak köszönhetően az utóbbi időben jelentősen bővült fogalmi készletünk. A nemzetközi szakirodalomból átvett kifejezésekre több fordítási kísérlet is születik, illetve előfordul, hogy az idegen elnevezés is elfogadottá válik. Az újgenerációs OPAC-okat hívhatjuk komplex adatbázis-keresőknek, discovery eszközöknek, vagy épp használhatjuk a discovery tools kifejezést. Mindemellett az általunk kialakított, személyre szabott rendszernek szeretnénk egy rövid, de kifejező, az olvasók számára is érthető és elfogadott nevet adni. Az általunk jelenleg alkalmazott *ELTE EKSZ metakereső* elnevezés terveink szerint nem a végleges név, tehát tekinthető egyfajta munkacímnek, mely nagy valószínűség szerint a közeljövőben változni fog. Maga a VuFind rendszer elnevezése a fejlesztő Villanova University kezdőbetűiből és az angol find ('talál, megtalál') szóból született. Néhány külföldi felhasználó ezt a mintát követve nevezte el saját implementációját, például a Technische

⁵ A DSpace közösség által fejlesztett nyílt forráskódú adattár alkalmazás, melyet a DuraSpace támogat.

Universitát Darmstadt TUFind névre, a Technische Hochschule Mittelhessen pedig THMFindra keresztelte keresjt.

Jelenleg tehát az ELTE EKSZ metakereső neven futó ELTE-s VuFind – vagy, ha úgy tetszik, ELTEFind – fejlesztésén, testreszabsn dolgozunk. A kezdőoldal (1. bra) megjelenésén nem sokat változtattunk, gy a négy egységre – fejléc, keresősáv, böngészési lehetőségek, egyéb keresési, böngészési lehetőségek mellett segítséget nyújtó menüpontok – való tagolás is változtatlanul maradt.

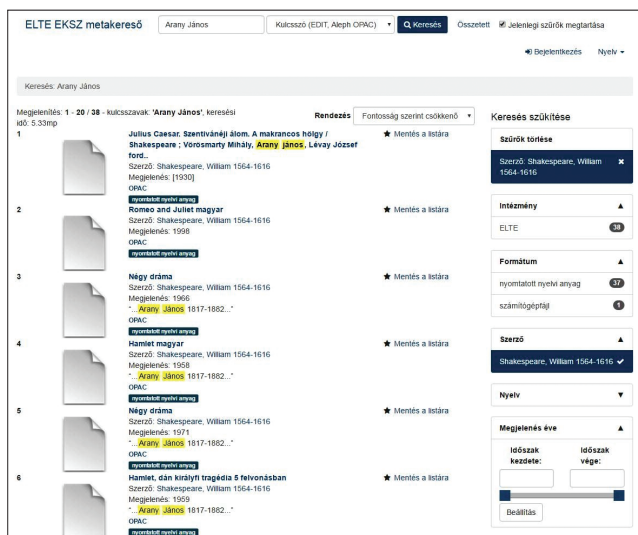

1. bra. A VuFind kezdoldala

Az egyszerű és az összetett keresés mellett nyelv és formátum szerinti böngészésre is van lehetőség. Megtekinthetők az előző keresések, az új példányok, vagy böngészhetünk betűrendben. Beépített sg is rendelkezésre áll *Tipppek a kereséshez* elnevezés alatt, továbbá elérhető a *Krdzzen egy könyvtárostól* funkció is, amellyel az Egyetemi Könyvtár info@lib.elte.hu e-mail címére lehet kérdést küldeni. Kinzetben az egyszerűségre és átláthatóságra törekszünk, gyeksznk a lehető legjobban kihasználni a rendszer adta lehetőségeket.

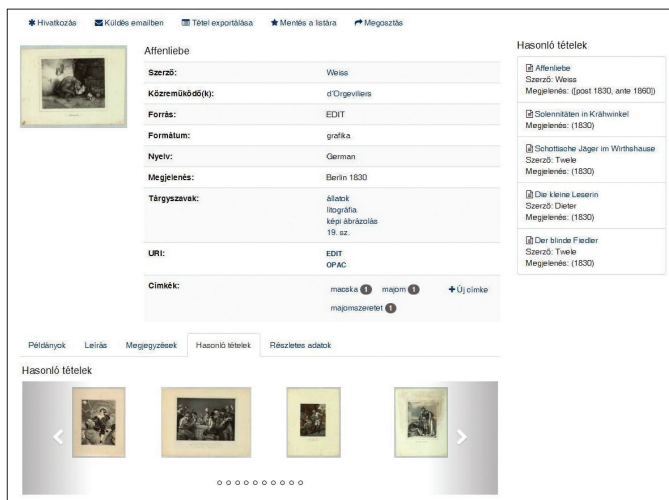
A VuFind főbb jellemzői

Az elavult keresési technológiák kiváltására létrejött, Google tal inspirált discovery eszközök mind hasonló jellemzőkkel rendelkeznek, gy a VuFind sem kivétel ez alól. A rendszer lehetővé teszi a felhasználó smra, hogy keressen egy alap keresmezben, majd a találati halmazt úgynevezett *facetták* segítségével szkitse. Intézmény, formátum, szerző, nyelv és megjelenés éve szerint finomítható a keresés, de konfigurálható, egyéni gnyekre szabható. A találati halmazban sárga háttérszínnel jelennek meg a keresési kifejezésnek megfelelő szavak. Az alábbi képen (2. bra) egyszerű keresést végeztünk Arany Jánosra, majd a találati halmazt szerző szerint szktettk (William Shakespeare).

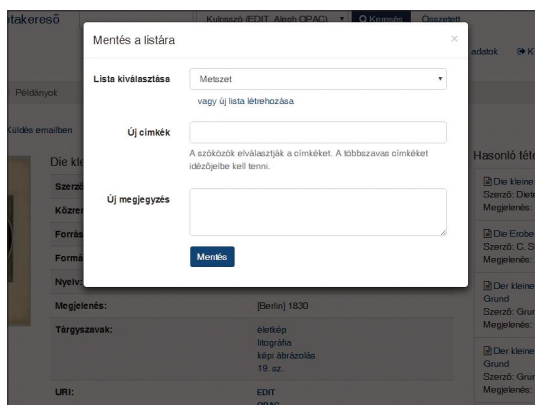
2. ábra. Keresés szűkítés facetták segítségével

A találati oldalon a főbb és részletes adatok mellett meg tudja jeleníteni a rekord aktuális *példánystátuszát*, helyét. Az alábbi képen (3. ábra) egy tétel/rekord úgynevezett teljes nézetét látjuk. Amikor megtekintünk egy tételt, a rendszer a *hasonló tételek* listázásával javaslatokat ad további böngészéshez. A hasonló tételek két helyen is megjelennek, egyrészt – az asztali felületet használva – jobb oldalon listászerűen, másrészt az alsó menüpontoknál – ahol a tételhez kapcsolódó információkat találjuk – indexképekkel.

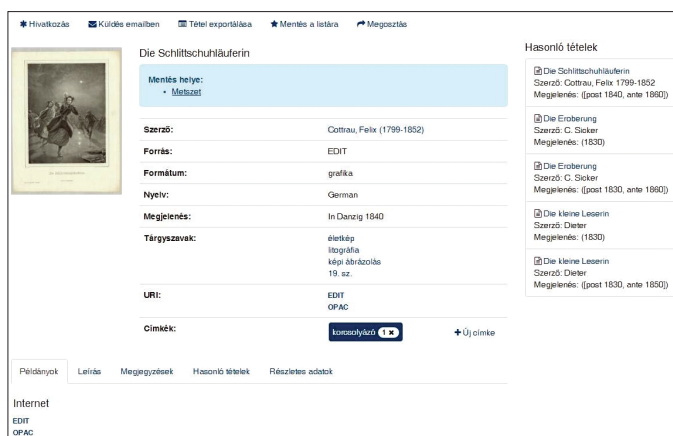
3. ábra. Tétel teljes nézete

A tételeket saját *listák*ba rendezhetjük a kis csillag mellett látható *Mentés a listára* hiperhivatkozásra kattintva, melyre mind a találati oldalon, mind a rekordnézet oldalon lehetőség van. A listára mentés alkalmával címkéket és megjegyzéseket is hozzáfűzhetünk a tételekhez (4. ábra). A listák folyamatosan bővíthetők, módosíthatók, illetve törölhetők, használatával elkerülhető például a hivatkozáskelző szoftverek bizonyos funkcióinak alkalmazása, amelyek sok felhasználó számára túl bonyolultak, kényelmetlenek.

4. ábra. Tétel listába mentése

Az alábbi képen (5. ábra) egy olyan tétel látható, amely egy Metszet nevű listába van mentve. A rekord teljes nézeténél megjelenik a mentés helye, vagyis a lista neve, melyre kattintva az *Elementett példányokhoz* irányít. A listákat itt szerkeszthetjük, törölhetünk belőlük számunkra feleslegessé vált tételeket, exportálhatjuk, nyomtathatjuk a lista egészét vagy egy részét (6. ábra).

5. ábra. Tétel a listában

Elmentett példányok

Oldal kijelölése

a kijelölteken elvégzendő művelet:

Küldés emailben

Törölés

Exportálás

Nyomatás

Rendezés

Cím szerint növekvő

Szerkesztés

Törölés

Megjelenítés: 1 - 5 / 5

Felhasználói adatok

Elmentett példányok1

Elmentett keresések

Kijelentkezés

Listák

Elmentett példányok

Kódex

Metszet

Új lista létrehozása

Affenliebe

Szerző: Weiss

Megjelenés: 1830

Mentés helye: Metszet

EDIT OPAC

grafika

Der blinde Fiedler

Szerző: Tiele

Megjelenés: 1830

Mentés helye: Metszet

EDIT OPAC

grafika

Die Schlittschuhläuferin

Szerző: Cottrau, Felix (1799-1852)

Megjelenés: 1840

Mentés helye: Metszet

EDIT OPAC

grafika

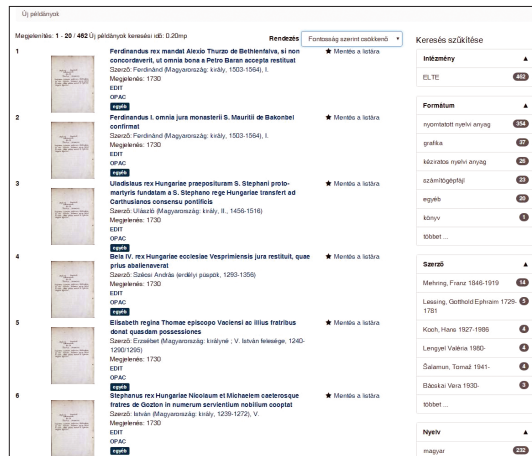
6. ábra. Elmentett példányok

A keresés mellett többféle szempont szerinti *böngészésre* is van lehetőség. A főoldarról indulva nyelv vagy formátum szerint tudunk böngészni, a *betűrendes böngészés*nél választhatunk, hogy témakör, szerző vagy cím szerint szeretnénk áttanulmányozni a kínálatot (7. ábra).

Böngészés betűrendben					
Cím szerint		a következővel kezdve: Ma		Böngészés	
		- Előző		Következő -	
Cím	Szerző	Formátum	Megjelenés éve	Tárolás	
Ma	Kassák Lajos 1887-1967	PrintedMaterial	cop. 1999	1	
Ma a tegnapi ... Kiscsenger története	Vajda János 1934-2003	PrintedMaterial	2003	1	
Ma chi è questa bella principessa?	Frus De Angel, Cristina	PrintedMaterial	1994	1	
Ma conversion német	Minabeau, Honoré-Gabriel Rigault comte de 1749-1791	PrintedMaterial	1906	1	
Ma c'est la fénoménologie?	Galassi, R.	PrintedMaterial	1990	1	
Ma csend... holnap várakozni! Versenyfutás a képzőművészet	Bokor-Bokor György	PrintedMaterial	1966	2	
Ma Drukper	Küpper, Eric de 1942-	PrintedMaterial	cop. 1997	1	
Ma devich					
A ma életművészete	Porlák Lajos	PrintedMaterial	1934	1	
Ma és holnap		PrintedMaterial	1973	1	
Ma és holnap Biológiai mutációk az ember jelenéről és jövőjéről	Csaba György 1929-	PrintedMaterial	1975	1	
Ma este Gál éneket novellák és képzőművészet	Mándy Iván 1918-1995	PrintedMaterial	cop. 2013	1	
Ma este Improvizálunk "Lenézés, az isten áldása" - elbeszélés, amelyből a színmű készült	Prametko, Luigi 1967-1936	PrintedMaterial	1995	1	
Ma femme est une actrice		Audiovisual Material	2001	1	
A ma geopolitikája	Brit, Heinz	PrintedMaterial	[p.n.]	1	
A ma hullámmélységén A rádióban elhangzott villamosok ...	Eke Károly 1932-2003	PrintedMaterial	1975	1	
Ma irodalmi és képzőművészeti folyóirat		PrintedMaterial	1916	1	

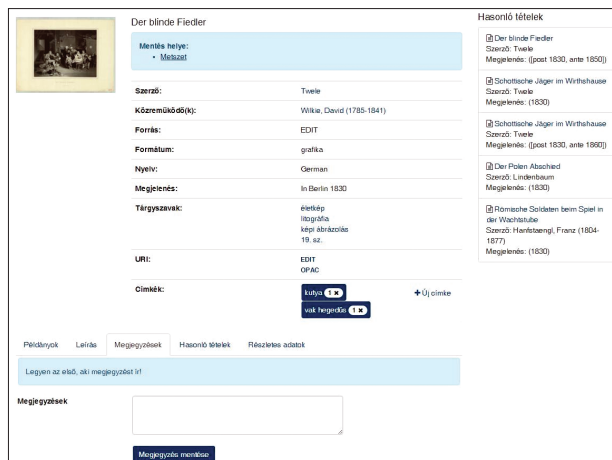
7. ábra. Böngészés cím szerint

Lehetőség van az *újonnan betöltött példányok* megtekintésére is. Kilistázhathatjuk az előző napon, az előző 5 napon, illetve az előző 30 napon betöltött rekordokat (8. ábra). A kapott listát rendezhetjük relevancia vagy dátum szerint, illetve szűrhetjük a facetták segítségével.

8. ábra. Új példányok böngészése

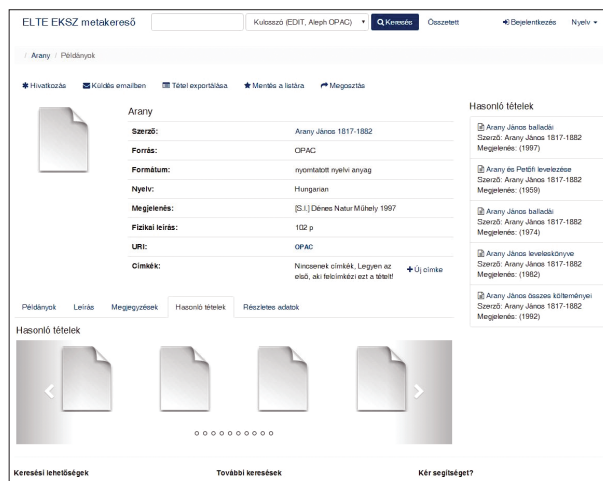
A tételeket, attól függetlenül, hogy saját listára mentettük vagy sem, *megjegyzésekkel* és *címkékkel* láthatjuk el (9. ábra). Természetesen ehhez és a listakészítéshez is regisztráció és bejelentkezés szükséges. Címkéinket, megjegyzéseinket bármikor törölhetjük, módosíthatjuk, a más felhasználó által felvetteket azonban nem szerkeszthetjük; a rendszer adminisztrátorának van lehetősége a hibás, oda nem illő címkék javítására, törlésére.

9. ábra. Címkék és megjegyzés hozzáfűzése

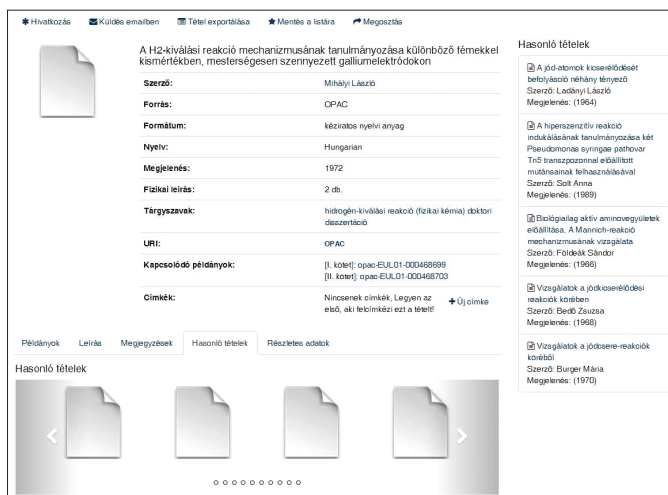
A rekord teljes nézeténél a szerző nevére kattintva további információkat tudhatunk meg az adott személyről, például a további műveinek kilistázása mellett a Wikipedia által biztosított *életrajzi adatokat* is megtekinthetjük (10. ábra).

rekordnézetben is több változtatást végeztünk: nagyméretű képet illesztettünk be, a főbb adatok alatt lévő *Hasonló tételek* fülnél egységes méretű képeket jelenítettünk meg, beillesztettünk forrásra (EDIT, OPAC) mutató URL-eket is. A teljes nézet felső menüsorában *Megosztás* menüpontot helyeztünk el (11. ábra), a *Leírás* fülről a főbb adatok közé helyeztük át a fizikai leírást.

11. ábra. Hasonló tételek

Az integrált könyvtári rendszerből áttöltött kötetrekordok *Kapcsolódó példányok* mezőibe beillesztettük a fejkordra mutató linket, a fejkordba pedig a kötetrekordra mutató linket.

12. ábra. Kapcsolódó példányok

A listákat vagy tételeket e-mailben továbbíthatjuk, az SMS küldési lehetőséget azonban megfelelő szerver hiányában letiltottuk. Ugyanakkor az alapértelmezetten letiltott BibTex és RIS export formátumok használatát engedélyeztük. Emellett a kiválasztott tételt, vagy akár teljes listákat exportálhatjuk még Refworks, EndNote vagy EndNoteWeb bibliográfiakezelő rendszerekbe (13. ábra).

13. ábra. Tétel exportálása

Bejelentkezésnél http-ről a biztonságosabb https protokollra váltunk, valamint reCaptcha-t (14. ábra) használunk a scripttel történő, tömeges felhasználói regisztrációk megakadályozására.

14. ábra. reCaptcha a bejelentkezésnél

A VuFind lehetőséget biztosít a felhasználói regisztráció, ill. bejelentkezés letiltására is, de ezzel elvész a kereső közösségi használatának lehetősége. A bejelentkezett felhasználók által végezhető funkciók (úgy mint a címkézés, megjegyzés hozzáfűzése, keresési kulcsszavak vagy tételek mentése) külön engedélyezhetők/letilthatók, de erre csak globálisan, az összes felhasználóra vonatkozóan van lehetőség.

Hogyan tovább?

A rendszer kialakításánál fokozottan figyelünk az egyenlő esélyű hozzáférés biztosítására, maradéktalanul figyelembe vesszük a webes akadálymentesség nemzetközi szintű hivatalos ISO/IEC 40500:2012 szabványát. A belső, azaz az ELTE Egyetemi Könyvtáron belüli, majd nyilvános tesztelés eredményeinek értékelése után elvégezzük a szükséges javításokat. A későbbiekben szeretnénk előjegyzési funkciót beállítani. Dolgozunk a nyelvek megnevezésének fordításán a nyelvre való szűrésnél, a formátum megnevezések fordításán a formátum szűrőnél, illetve a sorozatcím megjelenítésén az OPAC-os rekordoknál.

A VuFind a különféle adatbázisokat elérhetővé tevő moduljait drivereknek nevezi. A Web of Knowledge driver jelenleg fejlesztés alatt van (Web of Science). Részt veszünk a Science Direct API (Application Programming Interface) programjában, mely lehetőséget ad arra, hogy nyílt hozzáférésű tartalmak között is kereshessünk. Továbbá tervezzük többek között a Scopus kereső elérésének megvalósítását. A későbbiekben a duplumszűrésre is nagyobb hangsúlyt fektetünk.

A felmerülő problémák folyamatos javítása is hozzájárul ahhoz, hogy valódi újgenerációs discovery szolgáltatást tudjunk nyújtani felhasználóinknak.

Rezümé

A webes alkalmazásokhoz szokott olvasóra frusztrálóan hathat egy kényelmetlen, elavult könyvtári katalógus, nem beszélve arról, hogy több adatbázisban, katalógusban kell keresnie ahhoz, hogy információhoz jusson. A közös keresők, discovery eszközök használatával a könyvtárak egy pontos keresőfelületet biztosíthatnak a felhasználóknak, csökkentve ezzel a kereséssel töltött időt. A VuFind nyílt forráskódú könyvtári kereső alkalmazásával egy felületen kereshető az ELTE Egyetemi Könyvtári Szolgálat könyvtári katalógusa és az EDIT (ELTE Digitális Intézményi Tudástár), valamint előfizetett adatbázisok szolgáltatására is alkalmas. Az igényeink szerint alakítható, rezponzív, relevancia-alapú keresővel, szűrési lehetőségekkel, webkettes funkciókkal igazi újgenerációs katalógust nyújthatunk a használóknak már az ELTE-n is.

OPAC 2.0 at ELTE

VuFind, the Web 2.0 Technology Based Library Search Engine

For readers who are used to web applications, it can be frustrating to use outdated library catalogues, not to mention that they need to search in multiple databases and catalogues in order to find information. With the use of connected search engines and discovery tools, libraries can provide one box search interface for their users, reducing the amount of time they have to spend with searching. With the use of the open-source library search tool called VuFind the catalogue of the ELTE University Library Services and EDIT (ELTE Digital Institutional Repository) can be searched on the same interface having an opportunity to use subscription based databases at the same time. From now on we can provide a next generation catalogue for users at ELTE that is responsive, can be modified on demand, has relevance based search, filtering options and web 2.0 functions.

VIRÁG GABRIELLA

EDIT központi adminisztrátor

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár

ORCID: 0000-0002-3942-5212